

Informace pro dárce krve

Poučení dárce krve a krevních složek

I. PRÁVA DÁRCE

Dárce má právo:

- kdykoliv změnit své rozhodnutí o darování krve a odstoupit od odběru,
- klást dotazy ohledně dárcovství krve a okolností odběru,
- na informace o významu dobrovolného a neplaceného dárcovství,
- na podrobné vysvětlení metody a typu odběru krve a/nebo jejich složek včetně možných rizik spojených s odběrem,
- na podrobné vysvětlení důvodů, které brání darování krve či krevní složky pro možné ohrožení zdravotního stavu dárce nebo možné ohrožení zdraví příjemce transfuzního přípravku z nich vyrobeného,
- vědět o způsobech předodběrového vyšetření (laboratorního a klinického) a o povinných vyšetřeních, kterým je podrobena darovaná krev,
- vědět, jaké jsou možnosti dalšího zpracování a využití krve a krevních složek,
- na informaci o tom, že odebraná krev a její složky budou použity uvedeným způsobem, jen pokud splní kritéria bezpečnosti a jakosti,
- na informace o svém zdravotním stavu a výsledku povinných laboratorních vyšetření,
- na soukromí během klinického vyšetření a při pohovoru s lékařem či jiným pověřeným pracovníkem,
- na ochranu před zneužitím jakýchkoliv informací týkajících se darování jeho krve a jeho zdravotního stavu,
- na informaci o uchovávání osobních dat a dalších údajů o zdravotním stavu a o jejich ochraně před zneužitím dle platných zákonů.

Zařízení transfuzní služby má konečnou odpovědnost za jakost a bezpečnost odebírané krve a krevních složek, proto má právo definitivně rozhodnout o přijetí či vyřazení dárce. Právo příjemců transfuze na ochranu jejich zdraví převažuje nad jakýmkoli jinými skutečnostmi, včetně přání jednotlivců darovat krev.

II. RIZIKO PRO DÁRCE KRVE

Odběr krve či krevních složek ne zcela zdravému dárce

Odběr krve či krevních složek může poškodit ne zcela zdravého dárce, proto provádíme základní vyšetření, která slouží ke všeobecnému posouzení zdravotního stavu dárce.

Všechny abnormální nálezy jsou dárce oznámeny. Za dočasné nebo trvalé vyřazení z dárcovství odpovídá lékař transfuzního zařízení. O důvodech dočasného nebo trvalého vyřazení z dárcovství je dárce informován.

Nežádoucí reakce na odběr:

- krevní výron, modřina (špatný vpich, krvácení do podkoží po vpichu), riziko této komplikace lze snížit řádným stlačením místa vpichu po odběru.
- celková reakce, mdloby, které jsou způsobeny ne dost rychlým přizpůsobením krevního oběhu změnám při odběru nebo nepřiměřenou psychickou reakcí; ke mdlobě dochází nejčastěji u dárců hladovějících, unavených a při příliš rychlém opuštění odběrového křesla.
- u přístrojových odběrů (kde je krev mimotělně míšena s protisrážlivým roztokem) může dojít vlivem kolísání hladiny vápníku k drobným svalovým záškubům (obvykle trnutí jazyka, mravenčení rtů apod.), pokud by nebyl vápník podán nebo rychlost odběru upravena, mohlo by dojít i k větším křečím; důležité je, aby dárce byl řádně poučen a hlásil již první příznaky (zcela výjimečně by mohlo dojít k podobným komplikacím i z jiných příčin, zásady jejich prevence i průběh jsou obdobné).

Nežádoucí reakce na odběr se může objevit až po opuštění zařízení transfuzní služby. Pokud taková situace nastane, informujte, prosíme, pracovníky krevního centra.

III. OHROŽENÍ PŘÍJEMCE KREVŇÍ TRANSFUZE

Léčba krví a krevními složkami přináší příjemci transfuze riziko přenosu infekční choroby od dárce krve. Krví přenosných infekcí je celá řada, z praktického hlediska jsou však nejvýznamnější infekční žloutenka typu B, infekční žloutenka typu C a AIDS.

Riziko přenosu infekce se snažíme snížit výběrem vhodného dárce krve a vyšetřením odebrané krve.

Výběr dárce

Příklady rizika výskytu nemoci přenosné krví (dárce se vyřazuje trvale nebo dočasně po ukončení dané aktivity nebo zákroku)

Vyřazení na 4 měsíce:

- rizika vázaná na sexuální aktivity – vyřazuje se každá osoba, která:
 - ✓ měla v posledních 4 měsících chráněný nebo nechráněný anální pohlavní styk s novým sexuálním partnerem,
 - ✓ měla v posledních 4 měsících více než jednoho sexuálního partnera a měla chráněný nebo nechráněný anální pohlavní styk alespoň s jedním z nich,
 - ✓ poskytla chráněný nebo nechráněný pohlavní styk za peníze, drogy nebo jinou protihodnotu,
 - ✓ měla chráněný nebo nechráněný pohlavní styk s osobou, která byla kdykoli v minulosti pozitivně testována na přítomnost viru HIV,
 - ✓ měla chráněný nebo nechráněný pohlavní styk s osobou, která poskytla chráněný nebo nechráněný pohlavní styk za peníze, drogy nebo jinou protihodnotu,
 - ✓ měla chráněný nebo nechráněný pohlavní styk s osobou, která užívá injekčně podávané drogy nebo jiné injekčně podávané léčivé přípravky nepředepsané lékařem,
 - ✓ užívala jakýkoli perorální (podávaný ústy) léčivý přípravek k prevenci přenosu infekce HIV, tj. k antivirové preexpoziciční profylaxi (PrEP) nebo postexpoziciční profylaxi (PEP),
 - ✓ podstoupila léčbu pro pohlavní nemoc (po léčbě syfilis je dárce vyřazen trvale).
- úzký kontakt s nemocným s infekční žloutenkou (společná domácnost, sexuální kontakt),
- tetování, permanentní make-up, propichování uší, body piercing, akupunktura apod.,
- potřísnění sliznice nebo poranění kůže infekčním materiálem,
- endoskopické vyšetření (např. kloubů – artroskopie, žaludku – gastrokopie, střev – kolonoskopie, močových cest – cystoskopie, dýchacích cest – bronchoskopie),
- operace,
- transfuze (podání transfuzního přípravku) v ČR; v zahraničí po roce 1996,
- transplantace s použitím tkáně nebo buněk lidského původu,
- pobyt v nápravném zařízení (vězení).

Vyřazení na 12 měsíců:

- toxikomanie a alkoholismus – po vyléčení.

Vyřazení na 2 roky:

- osoba, která užívala jakýkoli léčivý přípravek v injekční formě k prevenci přenosu infekce HIV, tj. k antivirové preexpoziciční profylaxi (PrEP) nebo postexpoziciční profylaxi (PEP).

Trvalé vyřazení:

- v případě rodinného rizika Creutzfeldt-Jakobovy nemoci a rizika jejích variant,
- pobyt ve Velké Británii a Severním Irsku (nad 12 měsíců) v letech 1980-1996 (teoretické riziko variantní Creutzfeldt-Jakobovy nemoci),
- transfuze – podání transfuzního přípravku v zahraničí před rokem 1996,
- léčba přípravky lidského původu např. pro růstové a vývojové poruchy (lidský růstový hormon),
- transplantace s použitím štěpu zvířecího původu; transplantace s použitím tkáně nebo buněk lidského původu v případě tvrdé pleny mozkové, ušního bubínku nebo rohovkového štěpu,
- užívání injekčních drog, steroidů nebo hormonů nepředepsaných lékařem (i v minulosti),

Máte právo klást otázky týkající se odběru a právo kdykoliv od odběru ustoupit.

V případě pochybností se poradte s pracovníkem Krevního centra nebo přistupte k samovyloučení.

Samovyloučení (Dotazník „Použití mé krve“)

Pokud si uvědomíte, že by Vaše krev mohla ohrozit příjemce transfuze, prosíme, od odběru odstupte nebo o této skutečnosti informujte pracovníky Krevního centra.

Další rizika

Příjemce transfuze může být ohrožen i některými léky, které dárce užívá nebo užíval. Dlouhodobě jsou z dárcovství vyřazeni lidé, kteří užívají některé léky (tablety, injekce) na léčbu akné, lupénky, vypadávání vlasů, zbytnění prostaty apod. - isotretinoin (např. Aknenormin), etretinat, acitretin (např. Neotigason), finasterid (např. Adafin, Androfin, Finard, Finex, Gefin, Milten, Penester), dutasterid (např. Avodart, Dustar, Dutalan). Délka vyřazení dárce závisí na léku a na způsobu podávání.

Riziko přenosu infekce zvyšuje pobyt v některých zemích. Za rizikový se považuje dlouhodobý pobyt v tropických zemích, v zemích s výskytem malárie, Chagasovy choroby nebo horečky Q, pobyt v zemích se zvýšeným výskytem infekčních nemocí (např. infekční žloutenky, aj.).

Rizika pro příjemce snižuje:

- neplacené dárcovství

riziko přenosu infekční nemoci na příjemce je nižší, pokud není dárce motivován přímým finančním prospěchem.

- pravidelné dárcovství

riziko přenosu infekční nemoci na příjemce je nižší, pokud je dárce vyšetřen opakovaně.

Proto dáváme přednost neplacenému dárcovství a obracíme se na dárce krve s výzvou, aby krev a krevní složky darovali pravidelně.

Vyšetření odebrané krve

Kromě vyplnění předodběrového dotazníku, laboratorní kontroly a vyšetření zdravotnickým pracovníkem (pohovor) vyšetřujeme každou krev (plazmu, krevní destičky) odebranou k výrobě transfuzních přípravků na přítomnost známek infekce:

- HBV (žloutenka B),
- HIV (původce AIDS),
- HCV (žloutenka C),
- syfilis (lues, příjice).

I přes uvedený způsob vyšetření nejsme schopni zaručit příjemci krve naprostou bezpečnost (např. proto, že test může být založen na průkazu protilátek a dárce může „trvat“ několik týdnů, než protilátku po „nakažení“ vytvoří). Spolupráce s dárce a naprostá důvěra má tedy zásadní význam. V případě nevyhovujících výsledků laboratorních vyšetření budete informováni.

Průkaz infekce dárce HIV, HBV, HCV, nebo jiných závažných krví přenosných infekcí jsou důvodem vyloučení dárce z dalšího dárcovství.

Údaje o zdravotním stavu dárce uchováváme v jeho dokumentaci a při zachování zásad lékařského tajemství poskytujeme část z nich do Národního registru transfuzní služby. Vám odebraná krev a její složky budou použity v případě, že budou vyhovovat požadavkům na jejich bezpečnost a jakost.

Změna zdravotního stavu po odběru – pokud v období 7 dní po odběru došlo u Vás k rozvoji infekční choroby, která by mohla ohrozit příjemce transfuze, informujte, prosíme, pracovníky Krevního centra.

Máte-li jakékoliv pochybnosti ohledně darování krve, můžete se dotázat lékaře nebo jiných pracovníků Krevního centra FNO. Každý Vám odpoví dle svého nejlepšího svědomí nebo Vás přivede k osobě, která Vám odpoví.

Zpracováno podle Doporučení výboru Společnosti pro transfuzní lékařství ČSL JEP č. STL-01 verze 7, 2024_07_01